

Přítomnost živočichů v přírodě můžeme zjistit, aniž je spatříme nebo uslyšíme. Zanechávají totiž po sobě více či méně nápadné pobytové stopy. Jsou jimi požerky, tedy zbytky potravy a různé stopy po jejím získávání, trus, peří, obydlí (dutiny, nory, hnízda), kosti, zuby, stopy v měkké půdě nebo na sněhu atd. Nejlepším obdobím pro hledání pobytových stop šplhavců je zima, kdy snadněji objevíme dutiny i rozmanité potravní otvory, protože stromy jsou bez listů. U mnohých děr a požerků je velmi těžké až nemožné určit, který druh je jejich původcem, ale některé jsou druhově typické.

Pobytové stopy šplhavců

Samice strakapouda velkého přináší potravu do dutiny s typickým kulatým vletovým otvorem

Foto: Dušan Váňer (dusanovo.cz)

Obydlí

Poměrně často v lese objevíme hnízdní dutiny, i když třeba právě nepoužívané. Důležitými indiciemi pro určení jejich původce jsou výška nad zemí, tvar a průměr vletového otvoru a také zdravotní stav stromu. Do zdravého stromu tesá pouze datel a strakapoud velký, ostatní druhy, zejména strakapoud malý, prostřední a bělohřbetý, potřebují dřevo měkké, zteřelé, v odumírajících až mrtvých stromech.

Dutina datla černého má oválný až kapkovitý vletový otvor o velikosti přibližně 12 × 8 cm. Ostatní druhy mají otvory spíše kruhové a menší – např. dutina strakapouda velkého má průměr 5 cm, strakapouda malého jen kolem 3 cm. Vletový otvor má vždy hladké, začištěné okraje. Výška umístění dutin je značně variabilní, platí ale, že velmi nízko položené dutiny patří některému ze strakapoudů, zatímco datel obvykle tesá ve výšce nad 8 m.

Šplhavci mívají ve svém teritoriu dutin více; některé používají k nocování, v jiných hnízdí, další jsou už staré a nepoužívané. Často také narazíme na nedokončené dutiny. U nich vidíme jen slepě končící výklenek velikosti vletového otvoru. Pata stromu s nově dokončenou dutinou bývá pokryta dřevním prachem a pod stromem najdeme velké množství jemnějších a kratších třísek (max. 6 cm), než jaké nalézáme u potravních otvorů. Staré dutiny se zase vyznačují bortícími se stěnami, a tudíž zvětšeným, již nepravidelným otvorem.

Požerky

Datlí otvory po dobývání potravy ze dřeva jsou oválné výklenky nepravidelného tvaru, s hrubými nezačištěnými okraji, o velikosti a hloubce až několik desítek cm. Nacházejí se v nižších partiích stromu a nevedou do komůrky jako v případě hnízdní dutiny. Na zemi v okolí takového stromu najdeme velké třísky. Datel dokonce dokáže zcela rozštípat trouchnivějící mrtvý strom, ať stojící, nebo už padlý na zem. Jindy zase jen oloupe kůru, jejíž i 10 cm dlouhé pásy pak leží pod stromem. Velcí kopytníci jako jelen nebo los také strhávají kůru, ale ta pak zůstává viset v dlouhých pruzích z kmene.

Datel černý ze dřeva vytesává všechna stadia hmyzu, ale především dřevokazné mravence rodu *Camponotus*, kteří dorůstají délky až 18 mm. Budují si rozsáhlá sídla, jejichž chodbičky jsou patrné, když datel odkryje vrstvu dřeva. Najdeme-li u padlého kmene či pařezu třísky a kousky napadeného dřeva promíchané s živými i mrtvými mravenci, objevili jsme krmíště datla, kam se rád vrací i opakovaně, dokud zdroj nevyčerpá. Dokáže se krmit i hodiny, přičemž při jediném krmení pozře až 1000 mravenců rychlostí kolem 60 kusů za minutu.

Po datlovi a také po žlutě můžeme nalézt rozhrabané zemní mraveniště. To je nejen zdrojem potravy, ale ptáci se tu věnují i tzv. mravenčení. Rozzlobené mravence

po sobě nechávají lézt, a dokonce si je i zobákem aktivně umísťují do peří. Předpokládá se, že mravenčí kyselina odpuzuje parazity a pomáhá udržovat peří v dobrém stavu. Je také možné, že mravenci zbavení kyseliny jsou lépe stravitelní.

Strakapoudi a datlík tříprstý zanechávají ve dřevě kruhové, kónicky se zužující několikacentimetrové otvory, kterými dobývají hmyz. Zvláště na jaře pak můžeme najít stopy po tzv. „kroužkování“ – ještě menší a mělčí otvůrky v řadách kolem kmene, které jim slouží k sání mízy.

Nalezneme-li velké množství rozklovaných rozřežených šišek s nepravidelně rozsekanými šupinami většinou u paty stromu, ocitli jsme se u „kovárny“. Tak nazýváme místo, kde zejména strakapoud velký dobývá z plodů olejnatá semena. Poslední šiška většinou ještě bývá zaklesnutá v kůře v místě, kterému říkáme kovadlina. Tam si ji strakapoud upevňuje špičkou ven, aby ji mohl pohodlně opracovat zobákem. Někteří strakapoudi a brhlík lesní si v kůře dělají malé šterbiny, kam upevňují oříšky.

Vlašské ořechy a lískové oříšky jsou vyhledávanou potravou nejen šplhavců, ale i třeba sýkor či brhlíků a drobných hlodavců. Ptáci k jejich rozbití používají samozřejmě zobák, a okraje otvoru ve skořápce jsou proto kostrbaté a nerovnoměrné. Je-li otvor pravidelný

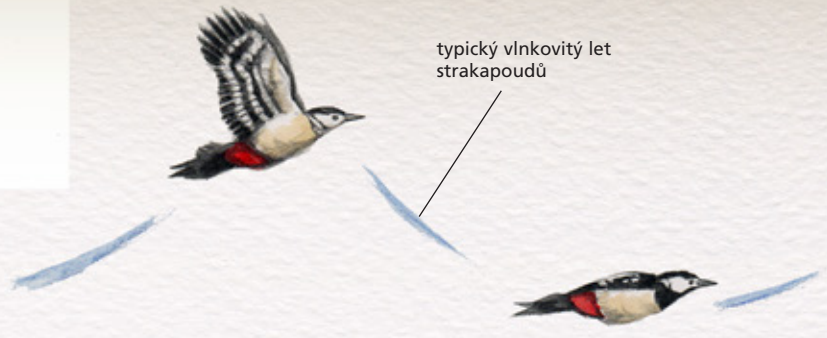

Foto: 3x Martin Pařík

Datlí černí netesají vždy hluboko do dřeva, často jen odlupují kůru, aby se dostali k broukům žijícím mělce pod ní. Někdy odloupnou jen pár šupinek, jindy strom zcela „oholí“.

Pobytové stopy

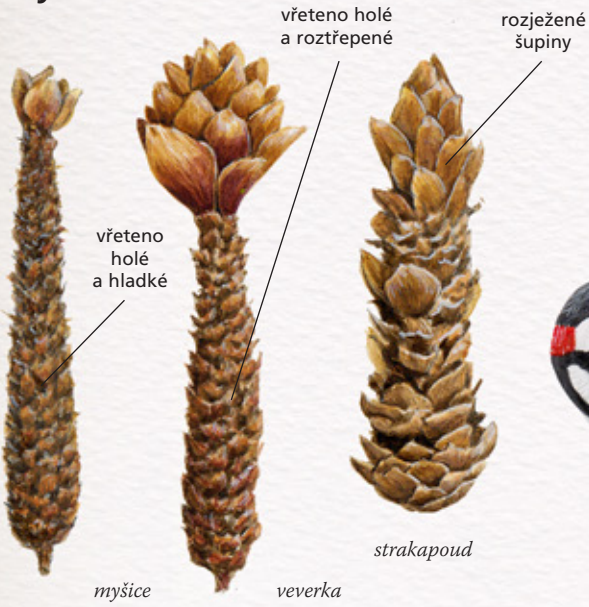
Ilustrace: Jan HOŠEK

typický vlnkový let strakapoudů

Požerky

smrkové šišky

vřeteno holé a hladké

vřeteno holé a rozštěpené

rozštěpené šupiny

myšice

veverka

strakapoud

borové šišky

rozštěpené holé vřeteno

strakapoudi

veverka

šiška zaklíněná v kůře, tzv. kovadlina (strakapoudi)

kovárna strakapouda velkého

potravní otvory

strakapoudi a datlík tříprstý

kroužkování – otvůrky v lýku k sání mízy

datel

nepravidelný tvar, hrubé okraje

nevedou do rozšířené komůrky

až 50cm dlouhé a 20cm široké

nízko na kmeni, často až u země

třísky až 10cm dlouhé

hromada šišek pod strakapoudí kovárnou

mravenčení – žluna zelená sbírá mravence ze země nejen jako potravu, ale dává si je i do peří

vlašské ořechy

hladký okraj, skořápka rozlousknutá na půlky

veverka

ptáci: kostrbaté okraje rozbité zobákem

strakapoud

sýkora

lískové oříšky

stopy zubů

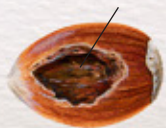
myšice

malý otvor

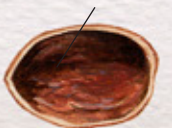
sýkora

velký otvor

strakapoud

hladký okraj

veverka

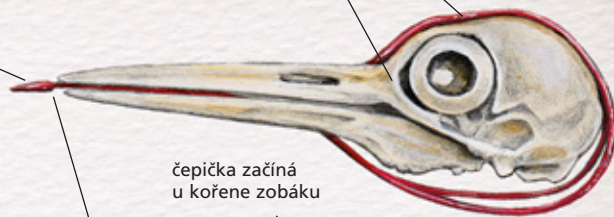
přímý let datla

jazyk po vytažení přesahuje zobák o 5 cm

prodloužený jazykový aparát – pohyblivá výztuha jazyka

pružící porézní kostní tkáň mezi zobákem a mozkovnou

čepička začíná u kořene zobáku

špička s háčky

Hnízdní dutiny

nepravidelný tvar, někdy jen štěrbin

přirozená dutina (vzniklá vyhníváním, např. po vylomené větvi)

kulatý vletový otvor

hladké okraje

strakapoudi a žluny

průměr 2,6 cm (s. malý) až 4,5 cm (s. velký) už od 0,5 m nad zemí

průměr 6,5 cm (žluny) obvykle výše než 6 m nad zemí

hladké okraje

datel

oválný vletový otvor: 12–15 x 8–12 cm, obvykle výše než 8 m nad zemí

šplhavá noha se dvěma prsty dopředu a dvěma dozadu

štetinovitá pera chrání nozdry před vdechnutím třísek

ad. M

Datel černý

(*Dryocopus martius*)

Velikost: 40–55 cm

Rozpětí křídel: 64–73 cm

Prostředí: rozlehlé listnaté, jehličnaté a smíšené lesy s podílem starých stromů a mrtvého dřeva

Výskyt v ČR: celoročně

Stav a početnost v ČR: mírný vzestup, 4–8 tisíc párů

černé čelo

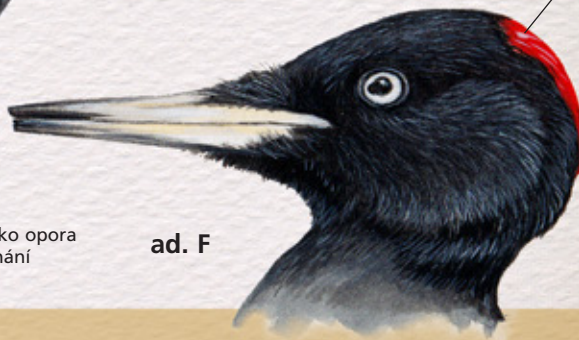
juv. F

čepička až na temeni

ad. F

ocas jako opora při šplhání

Literatura

- ▼ Miroslav Bouchner: *Stopy. Aventinum Praha*, 1990
- ▼ Roy Brown: *Tracks and Signs of the Birds of Britain and Europe. Bloomsbury Publishing*, 2003
- ▼ Klaus Richarz: *Atlas stop zvířat. Academia Praha*, 2008
- ▼ Lars-Henrik Olsen: *Tracks and Signs of the Animals and Birds of Britain and Europe. Princeton University Press*, 2013
- ▼ Gerard Gorman: *Pocket Guide to Tracks and Signs. Bloomsbury Publishing*, 2014
- ▼ Franck Hecker: *Poznáváme zvířata podle stop. Víkend*, 2015
- ▼ Hans-Heiner Bergmann, Siegfried Klaus: *Spuren und Zeichen der Vögel Mitteleuropas: Entdecken – Lesen – Zuordnen. Alula*, 2016